

սյսն ամցմիտ ճիւղն զմեցն

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ՓՈՒԴ 287 / ԳԺ. ԽՔ 102

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ՓՈՒԴ 287 / ԳԺ. ԽՔ 102

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
1501251
6

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ՓՈՒԴ 287 / ԳԺ. ԽՔ 102

„სოციალიზმი“ 1986
20/18 - 100

დედა მეგობარი

ახლა ყოველმა მეტ-ნაკლებად განათლებულმა ადამიანმა თეორიულად თითქოს კარგად იცის ქართული სალიტერატურო ენის წარმოებისა და განვითარების ისტორიული სტადიები, გრამატიკული წესები, კანონები და კატეგორიები, რომლებიც აწესრიგებენ და განასხვავებენ ლიტერატურულ ენას ჩვეულებრივი სასაუბრო ენისაგან. საუკუნეების განმავლობაში დიდი რუღუნებითა და გარჯით არის გაშენებული ჩვენი სალიტერატურო ენის ის „ბაზი“, რომელსაც, ილია ჭავჭავაძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „კაცი ცოცხლის ხელით არ უნდა შეეხო“.

მაგრამ პირდაპირ უნდა ითქვას, გაჩნდა თვითნებობის და ენობრივ-სტილისტური „ვარჯიშის“ ერთგვარი საზიანო ტენდენცია, რომლის ცალკეულ მახინჯ ფორმებს და გამოვლინებებს, სამწუხაროდ, ხშირად ვაწყვდებით. ყველაზე ტიპური და საავალალო ამ მხრივ „რამეთუს“ მაგალითია.

ეს ყველაფერიველი დამხმარე სიტყვა თანამედროვე „რადგანის“ ნაცვლად უკანასკნელ წლებში გასაოცარი სისწრაფით და მასშტაბით აღორძინდა ჩვენს ენაში. მის შიდაური გატაცებით, ერთმანეთი მიბაძვით იმეორებენ ბევრი პარტიული და სამეურნეო მუშაკი, კოლმეურნი თუ საწარმოს მუშა, სკოლის მოსწავლე თუ სტუდენტი, ინტელიგენციის გარკვეული ნაწილი კი ჭიუტად, შეგებულად იყენებს, ხოლო პრესა, რადიო, ტელევიზია და გამომცემლობები, ნებისთ თუ უნებლიეთ, ხელს უწყობენ მის რაც შეიძლება გავრცელებას და დამკვიდრებას. საკითხის არსა და სიღრმეში სერიოზულად არააინ იხედება. ამიტომ თითო-ორიოლა თავისთავად საინტერესო სტატიას (პროფესორი ალ. ლლონიძე და სხვ.) არც რაიმე საჭირო შედეგი მოყოლია.

„რამეთუ“ ჩვენი ენის უძველესი ლექსიკური ფონდისაა წამოღებული. იგი უძინდანების ცხოვრების, აგოგრაფიული ძეგლების, მეხოეთ-მეათე საუკუნეების სასულიერო მწერლობის ნიმუშებში გვხვდება და გვხვდება როგორც „მუნ“, „პრქუა“, „ჩუენ“, „მოკუდა“, „ქუეყანა“, „თქუეს“ და ა. შ. სპეციალურ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ზუსტად არის დადგენილი „რამეთუს“ სამ-

ოქმედო არეალი. იგი არ გადმოკყოლია საერთო მწერლობას, არ უბოვია პირდაპირი ასახვა სულთან-საბა ორბელიანის ლექსიკონში, სადაც გამოკვეთილად არის ნაჩვენები „რადგან“. მაშასადამე, დარჩა ძველი ქართული ენისა და ძველი ლიტერატურული ძეგლების ისტორიულ კუთვნილებად.

არც ნიკო მარს, არც ივანე ჯავახიშვილს, არც ვასილ ბარნოვს და არც კონსტანტინე გამსახურდიას, რომელთაც განუწყვეტლივ კონტაქტი ჰქონდათ უძველეს წერილობით და მხატვრულ ძეგლებთან, თავიანთ ნაწერებში უახლოდ და უმიზნოდ არასოდეს გამოუყენებიათ „რამეთუ“. მაშ, რამ გამოიწვია ესოდენ თვალში საცემი „აღზევა“?

საიდან მოდის მისი სათავე? თუ სიზუსტის პოზიციიდან ვიმსჯელებთ, პირველად ქართულ საბჭოთა პოეზიაში „რამეთუს“ არსებობას დასაბამი მიეცა სიმონ ჩიქოვანის პოემიდან „სიმღერა დავით გურამიშვილზე“, რომელიც, როგორც ცნობილია, სამამულო ომის მრისხანე პერიოდში დაიწერა. მთელ პოემაში მხოლოდ ერთგან ხმარებულ ამ სიტყვას შემდგომ სიმონ ჩიქოვანის და არც მისი თაობის მწერალთა შემოქმედებით ნიმუშებში არ უბოვია რაიმე გამოძახილი. რომ დაერწმუნდეთ შეცდომის სისწორეში, ადგინდეთ პოემის შესაბამისი სტროფი: „იხვე ეძებენ მორწმუნე მოძმეს, რამეთუ მამულს უშველონ მერმის და ქართლი მრავალ ვარამის მოქმე აწ ჩრდილოეთით მეგობარს ელის“.

ეს სტროფი აღებულია ლექსიდან „სტუმრები“, სადაც გადმოცემულია გზად მიმავალი მირიან ბატონიშვილის მოკლოდნელი შეხვედრა მირგოროდში მოხუც დავით გურამიშვილთან. ვინც ყურადღებით დააკვირდება სტროფის მეორე სტრიქონში ჩასმულ „რამეთუს“ აზრობრივ ფუნქციას დაინახავს, რომ იგი არც ძველი და არც ახალი გავებით არ ასრულებს ორი წინადადების მიზნობითი გარემოებით დაკავშირებ-

რაცო „რამეთუ“?

სალიტერატურო ენის წირომების დაცვისათვის

ის მოვალეობას. თუნდაც სტრიქონში თანამედროვე სწორი ფორმის გავრცობილი სამმარცხოლოვანი „რადგანაც“ გამოეყენებინა პოეტს, აზრი მაინც გაუგებარი იქნებოდა. ალოგოკურია „ისევე ეძებენ მორწმუნე მოძმეს, რადგანაც მამულს უშველონ მერმის“. ალოგოკურობა კი სრულიად უცხოა ისეთი მოაზროვნე პოეტისათვის, როგორც სიმონ ჩიქოვანი. იყო, მამულის შველა რაღაცას გულისხმობს. აქ, უეჭველია, „რამეთუს“ („რადგანის“) ნაცვლად ალბათ, უნდა ყოფილიყო „რამეთის“ შეკუმშული ფორმა „რამეთი“, რაც სტრიქონს და მთელ სტროფს გარკვეულ სიძნელეს ანიჭებს — „ისევე ეძებენ მორწმუნე მოძმეს რამეთი მამულს უშველონ მერმის“... აქედან გამომდინარე, ამ შემთხვევაში საქმე უნდა გვექონდეს უნებლიე ლაფსუსთან ან კორექტურასთან, რაც, იმ დროისათვის იშვიათობის გამომ, როგორც ჩანს, შეუძნეველი დარჩენილა.

არავითარი გამართლება არა აქვს და არც შეიძლება ჰქონდეს ამის ანალოგიით „რამეთუს“ წარამარა, უადგილო და უთავბოლო გამოყენებას თანამედროვე სალიტერატურო ენაში.

„რამეთუს“ ისტორიულმა გრამატიკამ თავისი კუთვნილი ლოკალიზებული ადგილსამყოფელი დაუძველდა. როცა ნაწარმოების სახელოდებდა ესა თუ ის ავტორი ირჩევს ბრჭყალებში ჩასმულ სამ სიტყვას „რამეთუ ეწოდა ზარზმა“, სავსებით ნათელია, რომ იგი ამით სათაურშივე გვგარძნობინებს კონკრეტულ-ისტორიული დროის IX-X საუკუნეების არა მხოლოდ ენობრივ მდგომარეობას, მაგრამ უბრალოდ მისი მოწოდება მწერლის თანამედროვე პოზიციის გამოხატულებას და, მაშასადამე „რამეთუსთან“ შერევა-შეგ-

უების ცდაც. ასეთ დავინებას კი მხარს არ უნდა ვუჭირდეთ.

დადგენილი ნორმატივებისადმი თვითნებურმა დამოკიდებულებამ მწვავე ხასიათი მიიღო თარგმანებში. ყველა საბჭოურ რუსულ-ქართულ ლექსიკონებში რუსული მკაცრი მხარეები ნაწილაკი „НБС“ თარგმნილია „რადგან“, „ვინაიდან“, „იმიტომ რომ“, „რადგანაც“. მიუხედავად ამისა, ბოლო ხანებში „НБС“-ს „რამეთუთი“ თარგმნის ფაქტი თითქმის საყოველთაო მოვლენად იქცა. მან თავი იჩინა პარტიის სახელმძღვანელო დოკუმენტებშიც კი. ზოგჯერ მიბაძვა უქიდედურს ფორმას, აზრის გაბუნდოვანებას იწვევს.

ჩვენს ქურნალ-გაზეთებსა და პერიოდულ გამოცემებში გაუგებარი, ხელოვნურად ნაყოფიწები, არაქული სიტყვების მომრავლება („ვიღვარულობენ“, „დინებდა“, „მიფითებოდა“, „იგუმანა“, „უწყოდა“, „დაუშროლა“, მიუღარდებოდა“ და სხვ), ზემოაღნიშნულ გარემოებებთან ერთად, ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლებს უკლებში უმძიმეს პირობებს უქმნის მოსწავლეთა წერიით და ზემოთ მტყვევების განვითარების გზაზე. ერთიანი სწორი ტერმინოლოგიური გარემოცვის შექმნა არა მარტო სკოლის, არამედ მთელი ჩვენი საზოგადოების კეთილშობილური ამოცანაა. საქართველოს მწერალთა მეათე ყრილობაზე საგანგებოდ გამახვილდა ყურადღება ამ საკითხებზე.

ამიტომ წინანდელი ტრადიციის მსგავსად გადაუდებლად საჭირო რადიკალური ღონისძიებების გატარება ქართული მრავალსაუკუნოვანი ენობრივი კულტურის, მისი სიმდიდრის, სიდიადის და სიმზინდის, ერთიანი ლიტერატურული ენის ნორმების ურყევად და მტკიცედ დაცვისათვის.

ა. თოფურიანი,

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მეთოდის გარეთიანებული კათედრის გამგე, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა დამახასიათებელი მოღვაწე, პროფესორი.